

Ukrainian-Polish reconciliation was the basis for these projects. The Ukrainian political scientist and journalist Bogdan Osadchuk (1920 - 2011) was involved actively in the development and promotion of such projects like Intermarium and others.

Key words: *Intermarium, the Ukrainian-Polish reconciliation, East-Central Europe, Ukraine, Poland.*

Геополитический устрой в Центрально-Восточной Европе после II мировой войны требовал трансформации. Новая система безопасности должна была включать получение независимости странами региона и региональную интеграцию. Основой для реализации этих проектов было украинско-польское примирение. Украинский политолог и публицист Богдан Осадчук (1920 — 2011) активно приобщался к разработке и пропагандированию таких проектов как Междуморье и других.

Ключевые слова: *Междуморье, украинско-польское примирение, Центрально-Восточная Европа, Украина, Польша.*

УДК 14:327
ББК 66.5

Андрій Міщук
Мар'яна Міщук

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ЕТИКО-МОРАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ДЕРЖАВИ В ПОГЛЯДАХ ВЛАДИК УГКЦ

Стаття присвячена дослідженню державного виміру національної ідентичності в поглядах ієрархів УГКЦ. Розкрито сутність національної ідентичності, ті головні риси й прикмети, що становлять основу національної самобутності і своєрідності. Проаналізовано поради та настанови Владик щодо майбутнього України та етичні норми й моральні принципи, які базуються на доктрині християнства.

Ключові слова: *ідентичність, національна самоідентифікація, політичне життя, компоненти національної ідентичності, релігія, Церква, суверенітет, незалежність, християнський патріотизм, політико-релігійна ідеологія, етичні засади політики, християнська етична традиція.*

Вагомим чинником суспільно-політичного життя в процесі становлення незалежної Української держави стала потреба творення власної державницької ідеології, яка б базувалася на морально-етичних засадах християнства. Проблеми морального функціонування будь-якого суспільства, в тому числі, й українського сьогодні займають чільне місце у цілому комплексі економічних, соціально-політичних, духовних перетворень. В умовах сучасних суспільно-політичних перетворень реальною силою, яка опирається на беззаперечну довіру населення України є церква, а тому, у цьому контексті актуальною постає проблема трактування державного виміру національної ідентичності в поглядах кардинала Гузара.

Українські дослідники О. Антонюк, М. Вівчарик, О. Картунов, І. Кресіна, І. Курас, О. Майборода, Л. Нагорна, М. Обушний, І. Оніщенко, В. Панібудьласка, А. Пономарьов, Б. Попов, В. Ребкало, С. Римаренко, Ю. Римаренко, В. Степаненко, М. Степико, Ю. Шемшученко, Г.Палій та інші заклали теоретико-методологічний фундамент досліджень етнополітичних явищ та процесів націостановлення й державотворення в Україні. сформулювати такі найголовніші риси національної ідентичності:

- 1) історична територія, або рідний край;
- 2) спільні міфи та історична пам'ять;
- 3) спільна масова, громадська культура;
- 4) єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів;
- 5) спільна економіка з можливістю пересуватись у межах національної території.

Національна ідентичність більшістю дослідників визначається як процес ототожнення, уподібнення себе з певною нацією. У особистості з'являються суб'єктивне

відчуття належності до національної спільноти, прийняття її групових норм і цінностей.

Національна ідентичність та нація — це складні конструкції, що складаються з багатьох взаємопов'язаних компонентів — етнічних, культурних, територіальних, економічних та політико-юридичних. Вони означають зв'язки солідарності між членами спільнот, об'єднаних спільною пам'яттю, міфами та традиціями, і ці зв'язки можуть, а то й не можуть утілюватись у формі національних держав, проте вони нітрохи не схожі на чисто юридичні та бюрократичні узи держави. Саме завдяки багато вимірності, як зазначає Ентоні Сміт, національна ідентичність стає такою гнучкою, неподатливою силою в сучасному житті й у політиці і може ефективно поєднуватись з іншими могутніми ідеологіями та рухами, не втрачаючи власного характеру [13, с.25].

З погляду політики національна ідентичність править за опору для держави та її органів або їхніх дополітичних еквівалентів у бездержавних націях. Добір політичних функціонерів, регуляція політичної діяльності, вибори урядів спираються на критерії національного інтересу, який нібито відображує національну волю та національну ідентичність даного населення.

Покликання на національну ідентичність становить сьогодні головний засіб легітимації громадського порядку та солідарності.

У християнському соціальному вченні переконливо стверджується, що політична спільнота утворюється для того аби служити громадянському суспільству, з якого вона походить. Обстоюючи соціальний плюралізм, церква докладає всіх зусиль, щоб реалізувати спільне благо і демократію, згідно з принципами солідарності, субсидіарності та справедливості.

УГКЦ є яскраво вираженою національною церквою, свідченням чому є мова літургії, молитов та й практична діяльність самої церкви. Національною є церква будь-якої конфесії, яка функціонує в певний історичний період, опираючись на певну національну традицію і набувши етноконфесійної специфіки, сприяє поступові етнокультури, самосвідомості й державницького менталітету визначеної нації, користується національною мовою як богослужбовою та має значний рівень поширення серед населення певної країни чи території [6, с. 69].

Спільно із національним пробудженням українського народу відбувається й модернізація релігії, яка виступає як один з найвагоміших чинників формування і зміцнення морально-етичних основ суспільства. У 80-і - на початку 90-х років ХХ століття, ідеї національного і релігійного відродження, як зазначає Оксана Волинець, генерували представники національної еліти, значну частину якої становило духовенство, зокрема священики та ієрархи Української Греко-Католицької Церкви [3]. Митрополит Андрей Шептицький, Кардинали Йосиф Сліпий, Мирослав-Іван Любачівський, Любомир Гузар, Патріарх Святослав у релігійно-церковній, культурно-просвітницькій сферах сприяли становленню та утвердженню незалежної, суверенної Української держави.

Розгляд сучасної УГКЦ як виключно української національної церкви визначається особливостями її становлення та функціонування в попередні суспільно-політичні періоди, впливом релігійного фактора на українське державотворення та національну ідентифікацію українців.

В умовах суспільно-політичного розвитку Західної України, населення якої завжди відзначалося надзвичайною релігійністю, вагомими аспектами, що істотно впливали на політичну сферу життя суспільства були, безперечно, етика та мораль, як складові релігійного питання. Тема духовного виховання підрастаючого покоління та етико-моральних принципів побудови державного організму, стала однією із ключових в працях Митрополита Андрея: “ До розв'язання соціальної квестії Церков приступає з

принципами віри і етики Христової незмінними від двох тисяч літ, однак все повним життя і актуальности, спосібними в борбі наших часів принести світові мир... Стоячи на сторожі суспільної моральности, мусить рішучо ставати в обороні тих, що не уміють себе самих успішно боронити...” [10, с.140 -141].

Добре усвідомлюючи значення національного питання, Митрополит ніколи не відводив йому другорядної ролі. Так, уже в першому Посланні від 2 –го серпня 1899р. владики висловив своє рідне кредо: “Бо я Русин-Українець з діда, прадіда. А Церкву нашу та святий наш обряд полюбив цілим серцем, присвятивши для Божої справи ціле своє життя” [8, с.205]. А у декреті до духовенства (грудень 1941 р.) він впевнено стверджує, що “Ідеалом нашого національного життя є наша рідна всенациональна Хата-Батьківщина!” [5, с.519].

Як зауважує Володимир Мороз “Чіткою ідентифікаційною установкою у літургії УГКЦ є мирна ектенія (молитви з проханнями і зверненнями до Бога — прим. авт.) — що виражена у формулі: “За святішого вселенського Архiereя (ім'я) Папу Римського, і за Блаженнішого Патріарха нашого (ім'я)... За Богом бережений народ наш, за правління і все військо...” [9].

Блаженніший Любомир стверджує, що пошук ідентичності - тривалий процес і “минулі кілька століть були для Церкви і її вірних часом випробування. На початку ХХ століття на престол зійшов митрополит Шептицький з переконанням, що Церква має віднайти свою ідентичність. ... Він чи не єдиний на той час ієрарх, який зайнявся суспільними справами. На ґрунті церковному і національному поступово приходять усвідомлення того, хто ми є. Піднімається боротьба за незалежність у революційному та культурно-науковому аспектах. Друга світова війна вже не могла стримати процесу відродження народу. Блаженніший Йосип, що прийшов на митрополичий престол, став жертвою ліквідації Церкви, 18 років був ув'язнений, але не змарнував цей час. Він викристалізував думку, яка стала гаслом: “Будьте собою!”. Це означало знати свою історію, усвідомити своє історичне і сучасне буття. Друга річ стосується нашого ставлення до інших людей. Протягом століть, будучи залежними від інших, українці перестали багато в чому розраховувати на власні сили. Прийшла зневіра. Почали покладатися на допомогу ззовні: мовляв, хтось нам щось дасть, чимось допоможе, і тоді ми станемо на ноги. Йосип Сліпий писав, що наша властива сила - ми самі і на підставі цього можемо розраховувати на поміч. Але уже не як бідні родичі, а як партнери. Цей процес можливий і триватиме, залежно від того, наскільки серйозно відгукуватимемося на його клич: “Будьте собою!” [7].

Блаженніший Любомир, наголошуючи на тому, що українці “понад 250 років, тобто від половини ХVІІІ ст., не мали своєї держави” чітко вказує на той факт, що в таких умовах саме “церква була носієм політичної та національної ідентичности. Це важливо знати людям західним, з Європи й Північної Америки, яким не зрозуміло, чому Церква в Україні така близька до народу і до життя держави” [2, с.34]. Більше того, “втрача державности призвела до того, що окремі атрибути її були перенесені на Церкву; вона ставала символом державности в добу міждержав'я”.

Такої ж позиції дотримується І. Шевців, підкреслюючи, що саме УГКЦ в умовах бездержавности “була одиноким політичним речником і репрезентатором українства перед окупантом, оборонцем населення чи носієм його національних ідей” [14, с. 24].

У ХХ ст. перед українським суспільством, як відзначає Кардинал Любомир, постало завдання реалізації двох стратегічних завдань: “Перша мрія —державна, загальнонародна —незалежність держави. Спроби утвердити самостійну державу робилися вже в1920-х, а пізніше —у 1940-х роках. Проте тільки наприкінці століття таке прагнення, за яке потерпіло, а то й віддало своє життя стільки людей, за Божою благодаттю стало реальністю: від 1991 року ми маємо свою самостійну, незалежну

Українську державу. Отже, мрія державного характеру нашого народу здійснилася. Друга мрія — церковна — повний розквіт нашої Церкви через створення Патріархату” [2, с.132].

Національна ідентичність виконує, крім того, ще й вужчі, внутрішні функції для індивідів у спільнотах. Найочевиднішою є згуртування членів як людей «однієї національності» і «громадян». Сьогодні цього досягають завдяки обов’язковій, стандартизованій державній системі масової освіти, з допомогою якої державна влада сподівається прищепити вірність нації й самобутню однорідну культуру [13, с.26]. Становлення національної ідентичності, як складової концепції особистості, підпорядковується певним закономірностям і проходить низку фаз у своєму розвитку. Її пробудження відбувається у дитячому віці під впливом сімейного середовища, друзів, знайомих, ровесників. Пізніше в цей процес включаються інші осередки соціалізації — дошкільні заклади, школа, позашкільні установи, вищі навчальні заклади тощо.

Головними осередками морального виховання Владика Андрей називає церкву, родину, громаду та добровільні спільноти людей. Моральне виховання є необхідною умовою політичної участі громадян (проявлялася на той час, головним чином через вибори: “Кожний християнин є обов’язаний уживати горожанських прав, які дають йому закони. Є обов’язаний тому, бо при виборах іде о важну річ для віри і о важну річ для народу” [4, с.460; 7]) та влади. Провідна влада обов’язала сповняти християнські обов’язки супроти Всевишнього Бога [5, с.522]. Керівна влада має за мету служити загальному добру, зберігати й охороняти свободи громадян, родин [5, с.521]. Для забезпечення природної свободи громадян влада має ухвалювати закони. Згідно поглядів А.Шептицького, існує певна закономірність між політичною владою та мораллю, яка проявляється у такому співвідношенні: “Чим більше громадян має участь у влади і чим більша та участь, тим більше треба, щоб ті громадяни були праведними, себто мали моральне виховання, переповнене євангельськими принципами [5, с.525]”.

Протидіяти будь-яким вадам суспільства може лише християнська любов — “любов ближнього у формі милосердя всім потребуючим і терплячим”, більше того, “лише така влада сильна і тривка, що опирається на любові!..Підвалиною всякої влади...є любов” [11, с.65; 12].

Останніми роками в час світової економічної кризи й нових політичних викликів в Україні голос Блаженнішого Любомира постійно звучав у тонко висловлених, зрівноважених, але все-таки проникливих посланнях на всі найболючіші соціальні теми. Ісус Христос наголошував на двох ключових заповідях: «Люби Господа свого» та «Люби ближнього свого як самого себе». Стараймося це зробити і ми вже є добрими християнами.

За його словами, церква повинна виховувати людей в такому дусі, що раз вони є справді віруючими людьми, то мають також бути і добрими громадянами. “Що стосується обов’язків громадянина, як зазначає, Блаженніший, ми повинні замислюватись над тим, як підтримувати свою громаду, народ. Тут не треба великих філософій. Перш за все — пізнати, за допомогою батьків, вчителів, а друга річ — робити це добро. Не соромитись бути добрим. А також працювати, працювати над собою, бути справжнім собою. Безумовно це життєве завдання. Воно вимагає прагнення, завзяття, праці, але воно дає результат в одинокий спосіб” [12].

Незважаючи на свідський характер української держави, вона покладає певні надії на церкву та релігійні організації. Власне тому, Любомир Гузар звертався ще в часи президентства Л.Кравчука із пропозицією розробки концепції державно-церковних стосунків, бо “Церква для життя держави є важливою” [2, с.29]. У площині державно-церковних відносин Блаженніший Любомир переконаний, що “політики мають зрозуміти, що Церква і держава є партнерами, проте не підлягають одна одній. Тому для

нас розділення держави і Церкви є дуже доброю справою. Ми з державою одне від одного незалежні, але працюємо для того самого народу як партнери. Ми не винні одне одному нічого. Надіємося, що таким чином ми можемо спричинитися до кращого розуміння та кращого синтезу релігійних і загальнолюдських вартостей в Україні” [2,с.39].

Вихід із кризової ситуації, в якій перебуває сьогоднішня Україна, потребує формування нової системи морально-етичних вартостей, зміни особистісної налаштованості, поведінки та суспільних структур. Як вказує З.Антонюк: “Церква не пропонує жодної моделі економічного й суспільного життя, як і не захищає жодної політичної системи... лише намагається вказувати та підтримувати створення умов, які сприяли б реалізації духовних завдань... пропонує такий гуманізм, який, зміцнюючи морально людські особистості, має позитивно впливати на життя суспільства, сприяючи гуманним моделям вирішення суспільних проблем” [1, с.73].

Церква покликана діяти в сучасному світі, згідно з динамікою і життям суспільства, а тому, як наголошує Блаженніший Любомир: “Україна буде такою, якою ми її зробимо. Сама від себе Україна нічого не зможе зробити. Що буде – залежить від нас. Будемо працювати – буде добре. Будемо чекати, аби нам хтось щось дав – нічого не буде. Обставини – це лише елементи сценарію, а відповідальність належить нам. Ми мусимо працювати. Чи ми є молоді, чи старші. Оскільки ми є всі живі громадяни, це є наше завдання. Я не бачу найменшої небезпеки, якщо ми будемо працювати, кожний по своїй лінії” [12].

Отже, Владики УГКЦ у своїх поглядах чітко висловлювали церковний принцип щодо національної ідентичності та її місця в державотворчому процесі, а, власне, УГКЦ, будучи справді національною, українською церквою одним із напрямків свого розвитку на сучасному етапі чітко визначає збереження духовної та національної ідентичності українського народу й України.

1. Антонюк З. Побудова громадянського суспільства в Україні та християнське соціальне вчення З.Антонюк// Релігія і суспільство в Україні: фактори змін. Матеріали міжнародної конференції 15 – 16 травня 1998 р. м. Київ. – К., 1998. –С. 68 – 75.

2. Аржаковський А. Бесіди з Блаженнішим Любомиром Гузаром: До постконфесійного християнства /А..Аржаковський. - Львів: Видавництво Українського Католицького Університету.- 2006. - 144 с.

3. Волинець О. Релігійний чинник в українському етнодержавотворенні (на прикладі УГКЦ) / О.Волинець//<http://www.vuzlib.org/articles/2315>

4. Звернення митр. Андрея Шептицького та інших єпископів до духовенства й вірних про вибори до громадських рад. 1927р., квітня 30, Львів. // Митрополит Андрей Шептицький: Життя і Діяльність. Документи і Матеріали 1899-1944. У 2 томах. - Т.2.- К.1.Церква і суспільне питання / За ред. А.Кравчука.- Львів: Видавництво отців Василіан “Місіонер”.- 1998. – 570 с.

5. Із декрету до духовенства п.з. Ідеалом нашого національного життя. 1941 р., грудень , з АЄп. Собору 1942 р.// Митрополит Андрей Шептицький: Життя і Діяльність. Документи і Матеріали 1899-1944. У 2 томах. - Т.2.- К.1.Церква і суспільне питання / За ред. А.Кравчука.- Львів: Видавництво отців Василіан “Місіонер”.- 1998. – 570 с.

6. Історія релігії в Україні : навч. посібн. / А. М. Колодний, П. Л. Яроцький, Б. О. Лобовик та ін.; за ред. А. М. Колодного, П. Л. Яроцького. — К. : Т-во “Заня”, КОО, 1999. — 735 с.; 7, с. 222 Колодний. А. М. Україна в її релігійних виявах: [монографія] / Колодний А. М. — Львів: Сполом, 2005. — 336 с.

7. Кардинал Любомир Гузар. Мусимо закласти фундамент демократії - наступні покоління зводитимуть дах // <http://archive.wz.lviv.ua/articles/60705>

8. Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий. - Львів: Свічадо, 2004. – 608 с.

9. Мороз В. Специфіка української ідентичності та УГКЦ у сучасний період: спроба осмислення/В.Мороз//http://risu.org.ua/ua/index/studios/materials_conferences/51332/

10. Пастирське послання митр. Андрея Шептицького до духовенства О квестії Соціальної. 1904 р., травня 21 , Крехів Митрополит Андрей Шептицький: Життя і Діяльність. Документи і Матеріали

1899-1944. У 2 томах. - Т.2.- К.1.Церква і суспільне питання / За ред. А.Кравчука.- Львів: Видавництво отців Василіан "Місіонер".- 1998. – 570 с.

11. Пастирське послання митр. Андрея Шептицького до духовенства та вірних Найбільша Заповідь. 1901 р., січня 4/17, Станиславів-Львів. Митрополит Андрей Шептицький: Життя і Діяльність. Документи і Матеріали 1899-1944. У 2 томах. - Т.2.- К.1.Церква і суспільне питання / За ред. А.Кравчука.- Львів: Видавництво отців Василіан "Місіонер".- 1998. – 570 с.

12. Савчин Р.Любомир Гузар: «Україна буде такою, якою ми її зробимо»./ http://vgholos.com.ua/articles/lyubomyr_guzar_ukraina_bude_takoyu_yakoyu_my_ii_zrobymo_121050.html?print

13. Сміт Е. Д. Національна ідентичність / Ентоні Сміт/ Пер. з англійської П. Тарашука. — К.: Основи, 1994. — 224 с.

14. Шевців І. За єдність Церкви і народу. / І.Шевців.- Мельбурн, 1973

The article investigates public dimension of national identity in the views of bishops of the UGCC. The essence of national identity, the main features and signs that are the foundation of the national identity and originality. Analyzed the advice and guidance of the bishops on the future of Ukraine and ethical and moral principles based on the doctrine of Christianity.

Key words: *identity, national identity, political life, the components of national identity, religion, church, sovereignty, nezalezhnist, Christian patriotism, political and religious ideology, ethical principles of politics, the Christian moral tradition.*

Стаття посвячена дослідженню державного виміру національної ідентичності во взглядах ієрархів УГКЦ. Раскрыта сущность национальной ідентичності, те главные черты и приметы, составляющих основу национальной самобытности и своеобразия. Проанализированы советы и наставления Владик о будущем Украины и этические и моральные принципы, основанные на доктрине христианства.

Ключевые слова: *ідентичність, національна самоідентифікація, політична життя, компоненти національної ідентичності, релігія, Церква, суверенітет, незалежність, християнський патріотизм, політико-релігійна ідеологія, етичні принципи політики, християнська моральна традиція.*

ББК 66.022
УДК 328.184

Валерій Штерн

ЛОБІЗМ ЯК ЯВИЩЕ ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ (ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

У статті аналізується проблема лобізму як явища політичного життя. На основі теоретичних положень західної політичної науки та політичної практики здійснена спроба розкрити сутність, особливості лобізму, його функцій, позитивні та негативні сторони.

Ключові слова: *лобізм, групи тиску, групи інтересів, представництво інтересів.*

Метою статті є аналіз змісту, структури і функцій лобізму, прояви його у суспільно – політичних відносинах як політичного процесу.

У соціально-політичних механізмах сучасної плюралістичної демократії важливу та своєрідну роль відіграють групи інтересів, що використовують тактику тиску; їх називають лобістськими угрупованнями. Перші дослідники лобізму американський політолог А.Бентлі та французький вчений Ж. Мейно вважали його специфічною рисою політичного процесу. Лобізм був зрозумілим як система і практична реалізація інтересів різноманітних груп, об'єднань громадян, що здійснюються шляхом організованого впливу на законодавчу та адміністративну діяльність державних органів.